

***Libri žminjski: libar prvi*, gl. ur. Slavko Krajcar, Žminj:
Katedra Čakavskog sabora Žminj, 2008., 222 str.**

Prva knjiga iz edicije *Libri žminjski* rezultat je znanstvenoga skupa održanog u Čakavskoj kući u Žminju u travnju 2005. godine. Skup je održan povodom trideset i pete obljetnice osnutka Čakavskog sabora u Žminju. Knjiga se sastoji od ukupno jedanaest radova domaćih i stranih autora koji s različitih aspekata obrađuju teme koje se dotiču Žminja i Žminjštine. *Libar prvi* obuhvaća studije koje se bave historio-grafskim, etnografskim, povijesno-umjetničkim, kao i jezičnim i gospodarskim problemima. Svaki rad na kraju ima sažetak na hrvatskom i na engleskom jeziku. Osim toga, početak svakog rada popraćen je odabranim stihovima žminjskih pjesnika Ane Orbančić (str. 10 i 20), Eveline Rudan (28 i 218), Marije Sošić (38, 64 i 121), Nervenke Erman (78), Branka Orbančića (136 i 164) i Nade Galant (152 i 176). Knjiga započinje riječju urednika Slavka Krajcara (5 – 6).

U prvom radu naslovljenom »Čakavski sabor – 35 godina djelovanja« (11 – 19) Aleksa Ladavac prikazuje okolnosti osnivanja Čakavskog sabora u Žminju godine 1970. te govori o političkim, društvenim i kulturnim prilikama u Jugoslaviji krajem šezdesetih godina 20. stoljeća, pri čemu se posebno osvrće na društveni i kulturni život Istre. Osnivanju Čakavskog sabora prethodilo je osnivanje Sabora čakavskog pjesništva 1969. godine. Autor pritom naglašava značaj i ulogu čakavskog govornog područja, a time i potrebu za pokretanjem reafirmacije i afirmacije čakavske riječi unutar hrvatske i europske kulture. Naročito je važna uloga hrvatskog i istarskog intelektualca Zvane Črnje, koji je preuzeo inicijativu osnivanja Čakavskog sabora. U radu je predstavljeno sadržajno djelovanje i programska aktivnost Sabora koja se može svrstati u nekoliko kategorija: kulturno-umjetnički programi, znanstveni skupovi, izdavačka djelatnost, podizanje spomen-obilježja i akcija obnove Huma. U radu se navodi i popis katedri Sabora koje djeluju 2005. godine, kao i popis bogate izdavačke djelatnosti tih katedri i njihovih priznanja.

Rad akademika Josipa Bratulića pod naslovom »Zvane Črnja kao esejist i kulturni povjesničar« (21 – 27) predstavlja životni put i djelovanje jednog od vodećih hrvatskih, istarskih, a posebice žminjskih intelektualnih velikana.

Zvane Črnja (1920. – 1996.) bavio se problemima književnosti, kulture i politike. Bio je pjesnik, publicist i esejist. Kao urednik »Vjesnika«, zatim časopisa »Dometi«, Črnja je uspio okupiti velik broj ljudi koji su radili na stvaranju Čakavskog sabora. Istaknuta je njegova uloga u radu Čakavskog sabora s posebnim naglaskom na njegovo bavljenje problemima dijalekata u Hrvatskoj. Črnja je posebno naglašavao činjenicu o kompleksnosti hrvatskih dijalekata te se o hrvatskoj književnosti kao cjelini i o ulozi dijalekata u književnosti drugačije govori nakon znanstvenih skupova u Žminju.

Sljedeći članak odnosi se na najstarije razdoblje prošlosti Žminja i njegove okolice. Klara Buršić-Matijašić u radu »Prapovijest Žminjštine« (29 – 37) piše o osnovnom problemu nedostatka pisanih izvora kao i relativno slabo arheološkoj istraženosti ovoga područja. Dokumentacija svih nalazišta i nalaza polazište je za daljnja istraživanja prapovijesnog razdoblja. Naglašena je važnost sačuvanih materijalnih ostataka, kao i značaj topografskih naziva u kojima je najčešće sačuvan spomen na nekadašnji karakter naselja. Autorica donosi kartu evidentiranih prapovijesnih nalazišta Žminjštine. Među njima razlikuje dva tipa nalazišta: ona s materijalnim ostacima i dvojbeno nalazišta na kojima još nisu pronađeni materijalni dokazi. Sva poznata naselja imaju gradinske karakteristike, što znači da su utemeljena na uzvisinama s dobrim strateškim odlikama.

Elvis Orbančić i Elena Uljančić-Vekić su u radu »Prilog proučavanju crkvene i društvene povijesti Žminjštine u prvoj polovici 18. stoljeća« (39 – 63) prikazali društvenu, crkvenu i kulturnu povijest Žminjštine u prvoj polovici 18. stoljeća. Žminj je tada pripadao Porečkoj biskupiji i to njezinu habsburškom dijelu. Rad se temelji na sustavnom proučavanju *visitatio rerum* pastoralnih vizitacija porečkih biskupa. Riječ je o zapisniku biskupa Alessandra Adelasija iz godine 1710. i zapisniku vizitacija biskupa Gaspara Negrija iz 1745. godine. Autori su na temelju vrijednog izvornog materijala utvrdili brojnost žminjskih crkava i oltara, njihovu rasprostranjenost na prostoru Žminjštine, kao i značaj i ulogu brojnih bratovština te članova pojedinih imućnih i uglednih obitelji koje su u vizitacijama zabilježene kao njihovi skrbnici. Na kraju se rada nalazi transkripcija i prijevod dviju neobjavljenih pastoralnih vizitacija.

»Žminjci u Puli (17. – 19. stoljeće)« (65 – 77) rad je Slavena Bertoše koji je detaljno analizirao puljske matične knjige koje se u Puli počinju pisati 1613. godine. Knjige su temelj za proučavanje crkveno-povijesne tematike, ali i svakidašnjeg života. U ovome su radu značajne ponajprije zbog pružanja uvida u migracijska kretanja te se autor posebno bavi onima koja se odnose na stanovnike Žminja i njegove okolice. Time su upotpunjena saznanja o žminjskim doseljenicima u Puli. Rad pruža niz podataka o Žminjcima u Puli. To su popisi muških i ženskih imena i prezimena, zatim podaci o zanimanjima, etničkoj pripadnosti, njihovoj nezakonitoj djeci, smrtnosti i prosječnoj životnoj dobi. Najviše se Žminjci u Puli spominju u maticama vjenčanih i umrlih te u maticama krštenih.

Andrija Mutnjaković je u radu »Arhitektonika Žminjštine« (79 – 119) obuhvatio pregled arhitekture Žminja od njenih prapovijesnih ostataka do danas. Ostaci prapovijesnog keramičkog posuđa pronađeni na središnjem trgu Žminja i na brežuljku Svete Foške u blizini Žminja ukazuju na postojanje prvih gradinskih naselja. Prapovijesna kastelerska nastamba u obliku kamene građevine kružnog tlocrta unutar urbane koncepcije naselja ostala je prisutna i danas na prostoru Žminjštine u obliku kažuna. Kasnije antičke i bizantske arhitektonske i umjetničke inovacije stizale su ponajpri-

je iz Pule. Najuočljiviji je srednjovjekovni primjer crkva svete Foške koja sadržava karakteristične elemente ranokršćanske arhitekture 6. stoljeća. Nakon njezina rušenja prilikom provala Avara sagrađena je nova crkva oko 800. godine, dok je njen sadašnji korpus formiran početkom 18. stoljeća. Osim Svete Foške srednjovjekovnu sakralnu arhitekturu Žminjštine obogaćuju i crkvice sa sačuvanim fresko slikama. To su crkva svete Agate iz 11. stoljeća, crkva svetog Antuna Opata iz 14. stoljeća i kapela svetog Trojstva iz 15. stoljeća, koje iskazuju određenu osebnost regionalne istarske arhitektonike. U radu je predstavljen i crtež Žminja Prospera Petronija iz 17. stoljeća. Na crtežu dominira župna crkva svetog Mihovila dovršena 1718. godine, koja pripada renesansno-baroknoj arhitekturi, kao i renesansna palača iz 16. stoljeća na središnjem gradskom trgu. U 20. stoljeću izrazitije se manifestira moderna funkcionalistička arhitektura izražena izgradnjom žminjske osnovne škole.

Rad Giovannija D'Alessija »Od Austrije do Italije – druženje, sukob i identitet u Žminju« (121 – 135) bavi se problemom društvene i političke situacije na prostoru Žminjštine krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Autor nastoji rasvijetliti problem suživota nacionalnih skupina i oblike socijalne interakcije u Žminju od kraja austrijske vladavine i početka vladavine Italije s posebnim osvrtom na djelovanje talijanskih vlasti u političkom i socijalnom životu Istre. Istraživanje se temelji na proučavanju arhivskog gradiva Pazinskog okruga te arhivskog materijala preuzetog u arhivu u Trstu i u arhivu u Rimu. Upozorava na politički i društveni problem iseljavanja stanovništva, naročito seljaka, zbog vrlo nepovoljne ekonomske i psihološke nesigurnosti u međuratnom razdoblju. Posebna se pozornost pridaje ulozi i djelovanju kulturnih i ekonomskih organizacija u stvaranju nacionalne svijesti u Istri. Putem udruga autor rasvjetljava proces širenja nacionalnog identiteta te ocrtava nacionalne, političke i ideološke sukobe između dviju nacionalnih skupina na Žminjštini.

Rad Tajane Ujčić »*Jer ne žive od općine nego od svoga truda*: izbor iz arhivskog gradiva Žminjštine« (137 – 151) prikazuje sudbinu arhivskog gradiva sa žminjskog područja. Ono se najvećim dijelom čuva u Državnom arhivu u Pazinu, Župnim arhivima u Žminju i Ceru te Biskupijskom arhivu u Poreču. Nepostojanje arhivskoga gradiva koje se trebalo čuvati *in situ* objašnjava se činjenicom da je Žminj bilo granično mjesto, najčešće u sastavu veće administrativne jedinice. S druge strane, za razdoblje kada je Žminj imao određenu upravnu samostalnost, gradivo ili nije sačuvano, ili je sačuvano samo fragmentarno, dok je veći dio arhivskog gradiva uništen prilikom bombardiranja Žminja 1943. godine. Stoga autorica u radu donosi kronološki pregled sačuvanog arhivskog gradiva slijedeći promjenu upravne vlasti od prve austrijske uprave do Drugog svjetskog rata. Time su postavljeni temelji za daljnje istraživanje povijesti Žminjštine.

»Žminjske užance za stolom« (153 – 163) rad je Josipa Pina Kuhara koji nam predstavlja gastronomsku baštinu Žminjštine. Tradicijska kuhinja i gastro užance nezaobilazni su dio kulturne i kulturološke stvarnosti svakoga kraja. Autor svojim prikazom užanci za žminjskim stolom u određenom vremenskom razdoblju daje uvid u zastupljenost autohtonih jela i pića te pojedinih vrsta namirnica koje se najviše koriste u ugostiteljstvu Žminjštine.

Janneke Kalsbeek u radu pod naslovom »O žminjskom govoru« (165 – 175) ulazi u problematiku čakavskoga dijalekta Žminja i okolnog prostora. Žminjski govor pripada skupini sjeverozapadnočakavskoga govora i najstarijem sloju preživjelih slavenskih govora u Istri. Autorica donosi kratak pregled okolnih naselja koja pripadaju žminjskom govornom području, kao i pregled oskudne literature o žminjskom govoru. U radu se razmatraju temeljne fonološke, morfološke i semantičko-sintaktičke karakteristike, kao i neka posebna obilježja dijakroničke fonologije i imeničke deklinacije žminjskog dijalekta, koju još uvijek karakteriziraju arhaični nastavci. Leksik je Žminjštine također obilježen arhaizmima, ali i prisutnošću mnogih posuđenica iz venecijanskog govora.

Posljednji je u nizu radova »Žminjska razglednička priča – katalog« (177 – 217) autora Ivana Bogavčića koji daje prijedlog sistematiziranja razglednica Žminja do 1945. Rad je prije svega usmjeren na interpretaciju kartofilskih aspekata na razglednicama koja se temelji isključivo na specifičnosti medija razglednica. Prva je razglednica Žminja tiskana godine 1898. tehnikom knjigotiska. Tada, uz Žminj, još petnaestak istarskih naselja dobiva svoje prve razglednice. Autor je razglednice Žminja analizirao s obzirom na vrijeme nastanka, izdavače i tiskare, motive i nakladu. Kronološki prvu skupinu čine razglednice tiskane za vrijeme Austro-Ugarske (1898. – 1919.), drugu skupinu one tiskane između 1919. i 1938. godine i treću skupinu razglednice izdane od 1939. do 1943. godine. Rad na kraju sadrži katalog od 49 razglednica Žminja pronađenih u privatnim i javnim zbirkama te predstavlja prijedlog novog modela sistematiziranja razglednica.

Na kraju knjige nalaze se biografije autora (219 – 222).

Marina Zgrablić